

بسمه تعالی

موضوع : پایبندی همسران به حقوق متقابل

استاد : سرکار خانم سلمانی زایرچی

محقق : ابتسام سمعی نژاد

طلبه سطح دو (عمومی) پایه دوم

شماره همراه: ۰۹۱۶۸۸۰۸۷۰۲

چکیده:

پیوند زناشویی از شیرین‌ترین پیوندها در روابط انسان‌هاست و خانواده کانون امنیت، آرامش و آسایش است و داشتن همسر خوب و شایسته، یکی از نعمت‌های بزرگ خداوند می‌باشد که بندگان خویش عنایت می‌کند و قرآن کریم ازدواج را زمینه‌ای برای انس و الفت بین زن و مرد می‌داند و البته باید توجه داشت که همه‌ی موارد ذکر شده با پایبندی همسران به حقوق طرف مقابل تحقق می‌پذیرد حقوقی از جمله: احترام و تکریم، محبت، سرپرستی و تأمین معیشت، حسن خلق و ... که در آیات و روایات فروانی به آن اشاره شده است.

کلید واژه: حقوق، محبت، احترام، سازگاری، تعهد

مقدمه :

خانواده، از مهم‌ترین عوامل مؤثر در روابط و محیطی امن برای دست یابی به اهداف عالی انسانی است. خانواده، کانونی است شکل گرفته بر پایه پیمان مقدس ازدواج که با حضور فرزندان، روابط اعضای خانواده، گسترده‌تر و تأثیرگذاری مثبت یا منفی آن‌ها بر یکدیگر بیشتر می‌شود و این زوج ستون اصلی و حیاتی‌ترین نهاد اجتماعی، یعنی خانواده را تشکیل می‌دهند. هر قدر روابط میان همسران بهتر، سالم‌تر و پرجاذبه‌تر باشد، زندگی شیرین‌تر و باصفاتر می‌گردد و فرزندان بانشاط و موفق‌تری تربیت می‌شوند. سلامت و استحکام و اقتدار عاطفی و منطقی خانواده در گرو برخورداری اعضا از بصیرت و بینش اجتماعی و نیز آگاهی‌های لازم در جهت سازندگی و پیشگیری از درگیری‌ها، تضادها و کج روی‌هاست.

روابط همسران

ویژگی های روابط سالم و سازنده همسران

روابط سالم و سازنده میان همسران بر اصول تربیتی خاصی بنا نهاده شده که رعایت این ضوابط، می تواند کانون خانواده را گرم تر بنیان آن را محکم تر کند. مهم ترین اصول ارتباطی میان همسران عبارتند از:

۱- احترام و تکریم یکدیگر :

در زندگی مشترک، شاید رعایت کامل آداب امکان پذیر نباشد، ولی وجود احترام متقابل، اصلی اساسی است. درگیری ها و اختلاف های آشکار هنگامی پدید می آیند که پرده حرمت میان آن دو دریده می شود و طرفین برای یکدیگر ارزش و احترامی قائل نباشند.

مهم ترین شیوه برای جلوگیری از پیدایش درگیری ها میان زن و شوهر، تحکیم روابط آنان است. تکریم همدیگر، طرفین را به یکدیگر علاقه مند می کند. حرمت گذاردن به هم یک حس است و هر زن و مرد باید نکات مثبت زندگی همسر خود را بیابد و او را برای آن نکات تکریم کند.^۱

بزرگ داشتن و تکریم شخصیت، نیاز طبیعی هر انسانی است. انسان به دلیل غریزه ی حب ذات که در طبیعت او نهاده شده، به ذات خویش علاقه دار و مایل است دیگران نیز شخصیت او را بپذیرد و گرامی بدارند.

اگر نیاز طبیعی تکریم شخصیت هر فرد در خانواده تأمین شود، احساس آرامش و اعتماد به نفس می کند، توانایی های خود را به کار می بندد و با دلگرمی و امید به موفقیت و کسب رضایت دیگر اعضای خانواده در مسیر زندگی قدم برمی دارد. همچنین به خانواده، همسر و دیگر مردم خوش بین می شود و آنان را قدر شناس و قابل اعتماد می شناسد و از همکاری با افرادی که قدر او را

۱. علی، قائمی، خانواده و مسائل همسران جوان، انتشارات امیری، تهران ۱۳۶۲، ص ۲۵۸.

می‌دانند. و شخصیتش را گرامی می‌دارند، هراسی ندارند.^۱

چنان چه کرامت انسانی حفظ نشود، سوءظن‌ها و بدبینی‌ها سراسر وجود او را فرا می‌گیرد و در پی انتقام جویی بر خواهد آمد. از این رو، در احادیث معصومین درباره‌ی کسانی که تحقیر شده‌اند و به عزت نفس آن‌ها خوسه وارد شده است، روایت‌های زیادی وجود دارد.

امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «مَا مِنْ رَجُلٍ تَكَبَّرَ إِلَّا لَذَلَّهُ وَجَدَهَا فِي نَفْسِهِ؛ هیچ کس تکبر و طغیان نمی‌کند، مگر در اثر ذاتی که در نفس خویش احساس می‌کند».

احترام متقابل، از اصول بنیادین همسررداری است و زنان و مردان موفق کسانی هستند که احترام به همسران خویش را بر خود لازم بدانند.

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید: «مَنْ اتَّخَذَ زَوْجَةً فَلْيَكْرَمْهَا؛ هر کس همسری اختیار کرد، باید او را گرامی بدارد».

از این منظر، بهترین مردمان خدا کسانی هستند که پس از ازدواج، همسرشان را محترم شمارند. رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِكُمْ؟ مَنْ لَانَ مِنْكِئِهِ، وَ حَسَنَ خُلُقُهُ وَ أَكْرَمَ زَوْجَتَهُ إِذَا قَدَرَ؛ آیا شما را از بهترینتان خبر ندهم؟ کسی که فروتن و خوش اخلاق باشد و هرگاه ازدواج کرده همسرش را گرامی بدارد».

طبیعی است که این احترام‌ها را مردمان برخوردار از ویژگی کرامت انجام می‌دهند. پیامبر اکرم (صلی الله - علیه و آله و سلم) می‌فرماید: «خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ، وَ أَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي. مَا أَكْرَمَ النِّسَاءَ إِلَّا أَكْرَمُ، وَ مَا أَهَانَهُنَّ إِلَّا لَيْئَهُنَّ؛ بهترین شما کسی است که برای خانواده اش بهتر باشد و من بهترین

۱. ابراهیم، امینی، اسلام و تعلیم و تربیت ۲، بی چاپ، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۲ش، ص ۱۷۸.

۲. محمد بن یعقوب، کلینی، اصول کافی، جلد ۲، بی چاپ، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۸ق، ص ۳۱۲.

۳. حسین بن محمد تقی، نوری، مستدرک الوسائل، بی چاپ، قم: موسسه آل بیت، ۱۴۰۸ق، ص ۴۱۲.

شما برای خانواده‌ام هستم. زنان را کسی جز انسان بزرگوار گرمی نمی‌دارد، و کسی جز انسان پست به آنان اهانت نمی‌کند».

تعهدی که خانواده‌ها در قبال یکدیگر دارند، هنگامی تقویت می‌شود که اعضای خانواده قدردانی خود را درباره‌ی یکدیگر ابراز یا ثابت کنند. در خانواده‌های کارآمد، همسران از راه ابراز عشق و علاقه و احترام متقابل‌اند. در خانواده‌های ناکارآمد، مناقشات و اختلافات به صورت حملات شخصی اعضا به یکدیگر به میزان چشم‌گیری وجود دارد. در حد افراط آن، اعضای خانواده ناسازگار با یکدیگر رفتارهای خoshنت آمیز هم دارند.

۲- حُسن خلق

حسن خلق از جمله مفاهیمی است که در حوزه روابط میان فردی معنا می‌یابد و نقشی مهم در پایداری خانواده و رضایت زناشویی دارد. با حسن خلق است که زندگی پاک و باصفا می‌شود. برپایه‌ی روایات، حسن خلق یکی از نیازهای زندگی زناشویی است. رسول خدا (صلی الله علیه وآله و سلم) در سفارش به امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرماید: «یا علی! أَحْسِنْ خُلُقَكَ مَعَ أَهْلِ وَ جِیرَانِكَ وَمَنْ تَعَاشِرُ وَ تُصَاحِبُ مِنَ النَّاسِ تُكْتَبُ عِنْدَ اللَّهِ فِي الدَّرَجَاتِ الْعُلَى؛ ای علی! اخلاقت را با خانواده‌ات و همسایه‌ات و کسانی که با تو رفت و آمد دارند و همراه و هم‌سخن تو هستند نیک گردان تا نزد خداوند متعال درجات عالی نوشته شوی».

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) درباره ارزش این ویژگی می‌فرماید: «أَقْرَبُكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا یَوْمَ الْقِیَامَةِ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ»^۱ نزدیک ترین همنشین شما با من در روز قیامت خوش خلق ترین و بهترین شما برای خانواده اش است».

اما خوش اخلاقی مؤلفه‌هایی دارد که در برخی روایات به آن‌ها اشاره شده است. از امام صادق (علیه

۱. ابن بابویه، صدوق، عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، جلد ۲، بی چاپ، تهران: نشر جهان، ۱۳۷۸ ش، ص ۳۸.

به ویژه زن و شوهر باید برای یکدیگر، خود را مرتب و آراسته کنند. این رفتار به فزونی محبت افراد نسبت به هم منجر می شود. اصل حضور در خانه و همراهی با خانواده؛ به ویژه در شب اهمیت دارد. پیامبر(صلی الله علیه وآله و سلم) نشستن نزد خانواده را از اعتکاف و عبادت در مسجد مدینه نزد خدا محبوب تر اعلام کرده است. همچنین به غذا خوردن همراه خانواده توجه داشته است. در این باره می فرماید: هر مردی که سفره غذا را بگستراند و زن و فرزند خویش را بخواند و غذا را با نام خدا شروع کنند و با شکر خدا به پایان برسانند هنگامی که هنوز سفره برداشته نشده، خدا رحمت و آمرزش را بر آنان نازل می فرماید.

در عصر حاضر که به علت صنعتی شدن جوامع، معمولاً مرد و زن تا ساعاتی از شب در بیرون منزل حضور دارند و گاه تا خوابیدن فرزندان نیز به منزل نمی آیند، این توصیه ها اهمیت بیشتری پیدا می کند. با وجود همه ی این مشکلات، همراهی اعضای خانواده، برای کاهش تنیدگی های روزانه بسیار موثر است و والدین باید به آن اهمیت دهند.

درباره ی ورود و خروج مرد از خانه نیز زن و شوهر توصیه هایی شده است. از جمله در اوقاتی که زن کار مهمی ندارد، هنگام بیرون رفتن شوهر از خانه، او را بدرقه کند و چند قدمی پشت سرش برود و گاه نیز هنگام ورود شوهر به خانه به استقبال او برود. این رفتار محبت و صمیمیت بین زن و شوهر را بیشتر می کند. در مقابل مرد نیز سعی می کند به شکلی این رفتار را پاسخ دهد. محبت و خوش زبانی و نادیده گرفتن برخی لغزش ها می تواند از آثار این رفتار در مرد باشد. مرد نیز لازم است هنگام ورود به خانه، با سلام و اعلام وارد شود. شوهر نباید سرزده و آهسته وارد خانه شود، بلکه قبل از ورود به شکلی زن و فرزندان را از آمدن خود آگاه کند. با ورود به منزل به همه سلام کند که این کلمه نوعی احترام و دعا به افراد است و موجب آرامش و محبت در خانواده می شود در واقع اعلام ورود نیز به شمار می آید. در این وضعیت خانواده خود را آماده می کنند و از بروز

وضعیت ناخوشایند برای همسر، جلوگیری می‌نمایند. به دلایل یاد شده، آیات قرآن و کلمات اولیای دین(علیهم السلام) بر این ادب گفتاری تاکید کرده اند.

و نکته دیگر این است که همکاری و یاری افراد در اداره امور منزل است. در تعالیم اسلام در مورد اصل تعاون بسیار تاکید شده و در خانواده نیز اساس زندگی مشترک است. تعالیم اسلام در خانواده به گونه‌ای وظایف را تقسیم نموده که همه‌ی افراد، مسئولیتی بر عهده بگیرند تا خانواده بتواند کارکردهای موثر خود را ایفا کند. البته خشی از فعالیت‌های منزل به عهده ی مرد یا زن نیست، ولی نکته مهم مساعدت هر یک از زن و مرد به یکدیگر، در اداره امور منزل است. در کلمات اولیای دین(علیهم السلام) برای تشویق زن و مرد به مساعدت هم‌دیگر، نکته‌های جالب توجه‌ی بیان شده که توجه به آن‌ها انگیزه‌های همکاری در منزل بیشتر می‌کند. در مورد تلاش زن در محیط خانواده آمده است: «اگر زنی به همسرش جرعه ای آب بنوشاند، ارزش معنوی این رفتار بیش از ثواب یک سال روزه و عبادت شب‌های آن است و خداوند در برابر هر جرعه آب که به همسرش می‌نوشاند برای او شهری در بهشت بنا می‌کند و شصت گناه او را می‌بخشد» «زنی که برای اصلاح امور خانه، چیزی را از جایی به جای دیگر منتقل کند، خدا به او نظر می‌نماید و کسی که خدا به او نظر کند، او را عذاب نخواهد کرد».

از توصیه‌های رفتاری جالب توجه در کلمات اولیای دین(علیهم السلام)، کمک و خدمت‌گذاری مرد در خانه است. در این باره رسول خدا(صلی الله علیه وآله و سلم) به حضرت علی(علیه السلام) سفارش می‌کند: «مردی نیست که به همسرش در خانه کمک کند مگر آن که به تعداد موهای بدنش، عبادت یک سال روزه و با نماز در شب هایش برای او پاداش قرار دهند و خداوند پاداش پیامبران صبری مانند داوود(علیه السلام) و یعقوب(علیه السلام) و عیسی(علیه السلام) به او دهد. ای علی! کسی که از خدمت به خانواده خودداری نکند خداوند نام او را در زمره‌ی شهدا می‌نویسد و در مقابل هر روز و شب خدمت و هر قدم و رنج بدن، به او پاداش بسیار می‌دهد. ای علی! یک ساعت خدمت در

خانه، بهتر از عبادت هزار سال، هزار حج، عمره و.... هزار گرسنه که سیر کند و... هزار دینار که بخشش کند... و از دنیا خارج نمی‌شود، مگر آن که جایگاه خود را در بهشت ببیند. ای علی! خدمت نمی‌کند به خانواده مگر صدیق یا شهید یا مردی که خداوند بخواهد خیر دنیا و آخرت را به او بدهد».

توجه به این پیامد مطلوب خدمت در خانه، افراد باورمند را بر می‌انگیزد که برای کار و کمک در خانه ارزش معنوی تلقی کنند و به بهانه انجام برخی رفتارهای دینی از خدمت در خانه شانه خالی نکنند. همان گونه که گذشت براساس تعالیم اسلام مرد، مدیر خانه و خانواده محسوب می‌شود و چنین توصیه اکیدی به او در خدمت به خانواده، مفهوم قوام بودن به معنای تصدی امور خانواده را بهتر نشان می‌دهد. اگر به این توصیه عمل کند، همه اعضای خانواده به انجام وظایف تشویق می‌شوند و روح همکاری همراه با عواطف مثبت در فضای خانواده گسترش می‌یابد.^۱

۱. محمد رضا، سالاری فر، نظام خانواده در اسلام، چاپ اول، قم: انتشارات سنابل، ۱۳۶۳ش، ص ۷۹-۷۳.

نتیجه

روابط سالم و سازنده میان همسران بر اصول تربیتی خاصی بنا نهاده شده که رعایت این ضوابط، می‌تواند کانون خانواده را گرم‌تر و بنیان آن را محکم‌تر کند. و مهم‌ترین این اصول در فرمایش امام سجاد(علیه‌السلام) چنین است که (و اما حق همسرت آن است که بدانی خدای تعالی او را برای تو مایه‌ی آرامش و راحتی و انس قرار داده و سپری برای تو نموده است، و هر دو شما نسبت به هم این حالت را دارید؛ پس بر هر یک از شما واجب است خدا را به خاطر دیگری شکر کند و بداند این نعمتی از جان اوست که به وی عطا کرده است و واجب است با این نعمت الهی خوش رفتار باشد و احترامش نماید و با او مدارا کند؛ اگر چه حق تو (مرد) بر او در چیزهایی که دوست داری یا نمی‌پسندی بیشتر، و اطاعت کردنش از تو لازم‌تر است تا جایی که به گناه نکشد. از طرفی حق زن بر تو آن است که با او مهربانی و الفت کنی و مراعات لذت‌هایش را که از آن چاره‌ای نیست داشته باش، و این حق بزرگی است؛ و هیچ نیرویی جز به لطف پروردگار نیست).

منابع

* قرآن *

۱. اکبری، محمود، صمیمانه با عروس و داماد، چاپ اول، قم: نور الزهرا، ۱۳۸۵ش.
۲. امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت ۲، بی چاپ، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۲ش.
۳. انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، چاپ سیزدهم، قم: انتشارات ام ابیها، ۱۳۷۹ش.
۴. حرانی، ابن شعبه، تحف العقول، بی چاپ، قم: موسسه نشر اسلامی، ۱۴۰۴ق.
۵. حسینی، داوود، روابط سالم در خانواده، چاپ هفدهم، قم: انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۸۶ش.
۶. سالاری فر، محمد رضا، نظام خانواده در اسلام، چاپ اول، قم: انتشارات سنابل، ۱۳۶۳ش.
۷. صدوق، ابن بابویه، عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، جلد ۲، بی چاپ، تهران: نشرجهان، ۱۳۷۸ش.
۸. رئوف، هبه، مشارکت سیاسی زن
۹. فقیه، محسن، شرح رساله حقوق امام سجاد(علیه السلام)، چاپ اول، انتشارات امامت، بی جا، ۱۳۶۳ش.
۱۰. قائمی، علی، خانواده و مسائل همسران جوان، انتشارات امیری، تهران ۱۳۶۲ش.
۱۱. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، جلد ۵، بی چاپ، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۸ق.
۱۲. مصطفوی، جواد، بهشت خانواده، چاپ هفتم، مشهد: انتشارات بارش، ۱۳۹۰ش.
۱۳. نوری، حسین بن محمدتقی، مستدرک الوسائل، بی چاپ، قم: موسسه آل بیت، ۱۴۰۸ق.